

Anne ve Baba Hakkı (Cuma Vaazı 12.05.2023)

Aziz Müminler!

Dinimiz Rabbimizle olan ilişkimizi daima diri, taze ve güzel tutmayı emrettiği gibi insanlarla olan münasebet ve ilişkilerimizin de daima iyi ve taze tutulmasını bizden ister. İnsanlar arası ilişkilerimizde en önemli olanı da anne-baba ile kuracağımız, yürüteceğimiz ilişkilerdir. Dolayısıyla bireylerin anne-baba ile kuracağı ilişkilerde riayet etmesi gereken birtakım haklar vardır. Bugünkü sohbetimizde de anne-baba hakkına değineceğiz inşallah.

Kur'an-ı Kerim'de yedi yerde açıkça anne baba hakkına riayet, her ikisine de iyilikte bulunmayı emreder. Bir konunun Kur'an-ı Kerim'de bir defa bile emir-yasak-tavsiye olarak yer alması o konunun ehemmiyetli olması için yeterliyken farklı yerlerde yedi defa zikredilmesi meselenin ne kadar öneme haiz olduğunu bizlere göstermektedir.

Değerli Kardeşlerim!

Şimdi biz konuyla alakalı ilk bahsedeceğimiz ayette Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۖ إِنَّمَا يُبَلِّغَنَّ عَنْكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا
تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾
وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذِّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَّانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

(23) “Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.”

(24) “Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger. “Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster” diyerek dua et. İsrâ, 17/23-24

Âyette önce yalnız Allah’a ibadet edilmesi belirtildikten hemen sonra, ana babaya iyilik etmeyi de belirtmek suretiyle Allah’a kullukla ana babaya iyilik yan yana anılmış, böylece anne babaya ihsanın önemi vurgulanmıştır. Nitekim hadislerde de Allah’a kulluk ile ana babaya iyilik etme yan yana zikredilmektedir. Bu hadislerde Hz. Peygamber, en önemli amelleri “vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyilik ve Allah yolunda cihad” şeklinde sıralanmış, Allah’ın rızasının anne-baba rızasına bağlı olduğu dile getirilmiştir.

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟
قَالَ: “الصَّلَاةُ لَوْ قَتَلَهَا، وَبَرُّ الْوَالِدَيْنِ، ثُمَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.”

Sahabe'den bir zat Rasulullah'a sorar: “Allah’a en sevimli amel hangisidir?” Rasulullah cevap verir: “Vaktinde kılınan namazdır.” O kişi tekrar sorar: “Sonra hangi amel?” Rasulullah: “Anne babaya iyilik etmek” O kişi yine sorar: “Sonra hangi amel?”

Rasulullah: “Allah yolunda cihat etmektir.” diye buyurdu. Buhârî, “Edeb”, 1; Müslim, “İmân”, 137.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ:
”رِضَا الرَّبِّ فِي رِضَا الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ.”

Abdullah b. Amr"ın naklettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “**Rabbin hoşnutluğu anne babanın hoşnutluğuna bağlıdır. Rabbin öfkesi ise, anne babanın öfkesine bağlıdır.**” Tirmizî, Birr, 3.

Başka bir rivayette de anne-babaya iyilik etmek, onların ihtiyaçlarını görmeyi Allah yolunda cihat etmekle eşit tutulduğunu ve bu gayretten ötürü aynı ecrin alınacağını görmekteyiz.

Abdullah b. Amr b. El-Âs (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimize bir adam geldi ve: “Ey Allah'ın Resûlü, mükâfatını Allah'tan dilemek üzere hicret ve savaş için emrinize girmek istiyorum” dedi. Peygamberimiz: “**Annen-babandan sağ olan var mı?**” diye sordu. Adam: “Evet, hatta ikisi de sağdır” dedi. Peygamberimiz: “**Sen Allah'tan ecir mi istiyorsun?**” diye sordu. Adam: “Evet, (hicret ve savaşla Allah'tan ecir istiyorum)” dedi. Peygamberimiz: “**Öyle ise annene ve babana dön de onların gönüllerini al (umduğun mükâfat onlara hizmet etmektedir)**” buyurdu. Müslim, “Birr”, 1

Kardeşlerim!

İnsanlardan kendisine güzel davranılıp yakınlık gösterilmesini en çok hak edenin kimler olduğuyla alakalı rivayet de çok manidardır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ:
يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَحَقُّ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: “أُمُّكَ”، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: “أُمُّكَ”، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟
قَالَ: “أُمُّكَ”، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: “ثُمَّ أَبُوكَ.”

Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor: Bir adam Allah Resûlü'ne (sav) gelerek, “Ey Allah'ın Resûlü, kendisine güzel davranıp yakınlık göstermemi en çok hak eden kimdir?” diye sordu. Hz. Peygamber, “**Annen.**” cevabını verdi. Adam, “Sonra kimdir?” diye sorunca Hz. Peygamber yine, “**Annen.**” buyurdu. Adam, “Sonra kimdir?” diye yeniden sorunca Peygamber Efendimiz, “**Annen.**” cevabını verdi. Bunun üzerine adam, “Sonra kimdir?” dedi. Hz. Peygamber, “**Sonra babandır.**” buyurdu. Buhârî, Edeb, 2

Demek ki anne-babaya iyilik etmek, onları önemsemek, Allah'a isyan olmadığı sürece onlara itaat etmek, yaşlandıkları zaman onların ihtiyaçlarını görmek namaz gibi, oruç gibi dinimizde farz kılınmıştır. Yine Peygamberimiz anne-babaya hakkına riayet etmenin cennet için en iyi fırsat olduğunun müjdesini de bizlere vermiştir.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ):
”أَلَا أَنْبِئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟” ثَلَاثًا— قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: “الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ
الْوَالِدَيْنِ.”

Ebu"d-Derdâ'nın işittiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Anne baba, kişinin cennete girmesine vesile olacak ana kapılarından birisidir. Bu kapıdan girme fırsatını kaybetmek ya da değerlendirmek artık senin arzuna kalmış!” Tirmizî, Birr, 3

Ebû Hureyre (ra.) diyor ki: Peygamberimiz: “Yazıklar olsun, yine yazıklar olsun, yine yazıklar olsun” buyurdu. Kendisine; “Kime yazıklar olsun, ey Allah’ın Resûlü” diye soruldu. Peygamberimiz: “Anne-babasından birinin veya her ikisinin ihtiyarlık zamanlarına yetişip de cennete giremeyene (onları razı ederek cennete girmeyi hak edemeyene)” buyurdu. Müslim, “Birr”, 3.

Muhterem Kardeşlerim!

Okumuş olduğum ayet-i kerimede anne babaya dua etmek olduğu gibi onların da hayır dualarını almaya çalışalım.

Nitekim Peygamberimiz: “Üç dua var bunların kabul olacağında şüphe yoktur: Mazlumun (haksızlığa uğramış olan kimsenin) duası, misafirin (ikramını gördüğü kimseler için) duası ve anne-babanın çocuklarına olan duasıdır” buyurmuşlardır. Tirmizî, “Birr”, 7.

Ayet ve hadislerde Allah’a itaatle ana babaya iyilik etmedeki sorumluluğun yan yana zikredilmesinin sebeplerini özetle şöyle sıralayabiliriz:

- a) İnsanın maddî ve mânevî gelişmesi için en değerli katkı, Allah’ın nimetlerinden sonra ana babanın fedakârlıklarıdır;
- b) Çocuğun varlık alanına çıkmasının asıl ve gerçek sebebi Allah, zâhirî ve hukukî sebebi ise ana babadır;
- c) Allah nimetlerini karşılıksız verdiği gibi ana baba da çocuklarının ihtiyaçlarını tamamen karşılık beklemeden yerine getirirler;
- d) Allah, kuluna günahkâr olsa bile nimet verdiği gibi ana baba da âsi bile olsa evlâtlarına desteklerini sürdürürler;
- e) Allah, kullarının iyiliklerinden memnun olup karşılığını fazlasıyla verdiği gibi ana baba da çocuklarının imkânlarını daha çok geliştirmelerine yardım eder, bundan mutlu olurlar. (Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 3 Sayfa: 477-478)

Muhterem Müslümanlar!

Anne-baba hakkına riayet, onlara güzel davranmak ve iyilikte bulunmakla alakalı ayet hadisler okuduk, birçok müjdelerden bahsettik. Allah korusun bu durumun tam tersi yani anne-babaya isyan etmenin büyük günah olduğuyla alakalı da ayet ve hadislerde ifadeler vardır. Bakınız Yüce Rabbimiz ne buyuruyor:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ ۖ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

وَأَنِ جَاهِدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

(14) **“Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik. Annesi, güçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; çocuğun süttten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için (ey insan), hem bana hem anne babana minnet duymalısın; sonunda dönüş yalnız banadır.”**

(15) **“Eğer anne baban, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa bu durumda onlara uyma ama yine de onlara dünyada iyi davran; yüzünü ve özünü bana çevirenlerin yolunu izle. Sonunda dönüşünüz yalnız banadır. O zaman yapıp ettiklerinizin sonucunu size bildireceğim.”** Lokman, 31/14-15

Sa'd İbn Ebî Vakkas (ra.) **“Bu ayet özellikle benim hakkımda nazil olmuştur.”** diyerek sebebini şöyle açıklamıştır: **“Ben anneme iyilik ve itaat eden bir evlâttım. Ben Müslüman olunca annem bana: “Oğlum Sa'd, bu yaptığın nedir? Ya sen bu dinini bırakırsın yahut ta ben açlık grevine başlar ölürüm. Sen de benim yüzümden: “Ey anasının katili” diye ayıplanırsın” dedi. Ben de: “Anneciğim, böyle yapma, iyi bil ki, ben bu dini bırakmam” dedim ve iki gün iki gece bekledim. Annem bu süre içinde ne yedi ne içti. Bunun üzerine ben: “Anne, vallahi iyi bil ki, senin yüz canın olsa da bunlar birer birer çıksa, ben bu dinimi yine bırakmam, artık sen ister grevden vaz geç, ister greve devam et” dedim. Annem benim bu kesin kararımı görünce grevden vazgeçti ve yedi. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.”** (Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, Ankara, 1973, c. 12, s. 121.)

فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ:

“الْوَالِدُ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، فَإِنْ شِئْتَ فَاضْغِ ذَلِكَ الْبَابَ أَوْ احْفَظْهُ.

Abdurrahman b. Ebû Bekre, babasının (Ebû Bekre'nin) (ra) şöyle anlattığını naklediyor: **“Resûlullah (sav), “Size büyük günahların en büyüğünü söyleyeyim mi?” diye üç kez sordu. Bunun üzerine biz, “Evet, ey Allah'ın Resûlü.” diye cevap verdik. Bunun üzerine, “Allah'a ortak koşmak ve anne babaya isyan etmek ve eziyet etmektir.” buyurdu.”** Buhârî, Edeb, 6.

Nitekim başka bir rivayette Peygamberimiz: **“Büyük günahlar; Allah'a ortak koşmak, anne ve babaya karşı gelmek, adam öldürmek ve yalan yere yemin etmektir”** buyurmuştur. Buhârî, “Eyman”, 16.

Ebu Bekr (ra.) den rivayete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: **“Allah Teâlâ bütün günahlarda dilediklerinin cezasını ahiret gününe erteler. Yalnız anne ve babaya karşı gelmenin cezası hariç. Allah Teâlâ anne ve babasına isyan edenin cezasını ölmeden önce de dünyada verir.”**(et-Tergîb ve't-Terhib, Beyrut, 1969, c. 3, s. 331 (Hadisi Hakim ve Isbahani rivayet etmiştir)

Değerli Müminler!

Anne-baba hakkı sadece kendileri hayattayken değil, vefatlarından sonra da evlatların gözetmesi gereken ödevdir.

Ebû Saîd Malik b. Rebi'a es-Saidî (ra.) şöyle demiştir. Beni Seleme kabilesinden gelen bir adam Peygamberimize: **“Ey Allah'ın Resûlü, anne ve babamın ölümlerinden**

sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı?” diye sordu. Peygamberimiz. “Evet, onlar için Allah’tan af dilemek, vasiyetlerini ve taahhütlerini yerine getirmek, onlar vasıtası ile olan yakın kimseleri (amca, hala, dayı, teyze gibi) ziyaret etmek ve onların dostlarına ikramda bulunmaktır” buyurdu. Ebû Davûd, “Edeb”, 129.

Ana-babanın evladı üzerinde gerek sağlıklarında, gerek de vefatlarından sonraki hakları kategorize edersek beden, dil, kalp ve para ile ilgili haklar olduğunu söyleyebiliriz.

Bedenle olan hakları: Hizmet ederek rızalarını almak, onlara iyilik etmek, itaat etmek, asi olmamak, karşı gelmemek, günah olmayan emirlerini yapmak, sert bakmamak, şefkatle, sevgi ile bakmak, onları üzmemek, incitmemek, saygıda, hürmette kusur etmemek, çağırdıkları zaman hemen kalkıp yanlarına gitmek diye sıralayabiliriz.

Dil ile olan hakları: Yumuşak söylemek, tevazu etmek, öf bile dememek, konuşurken sesini onların sesinden yüksek çıkarmamak, kaba, dokunaklı ve argo söz söylememek, anne-baba duasını ganimet bilip, hayır dualarını almak, beddualarını almamaktır.

Kalb ile olan hakları: Acımak, merhamet etmek, sevmek, sevinçlerine sevinmek, üzüntülerine üzülme, dertleri ile hemdert olmak, sitem ve cefalarına kızmamak, duymazdan gelmek, nazlanmamak, aksine onların nazına katlanmalıdır. Çünkü ana-baba küçükken bizim çok nazımızı çektiler. Nazlanma sırasının onlarda olduğunu unutulmamalıdır. Sıkıntı görse de, ölseler de kurtulsak diye düşünmemek, çok yaşamalarını arzu etmek. Onlar, bizden çok sıkıntı gördükleri halde, yaşamamızı istemişlerdi. İcabında kendileri aç durup bizi doyurmuşlardı.

Mal, para ile olan hakları: Uzakta iseler ziyaretlerine gitmek, hediye almak, hiç olmazsa telefonla onları aramak selam göndermek, tatlı mesajlar yazmaktır, beraber yemek, arzularını ihtiyaçlarını sormak, gücü yettiğinde yerine getirmek, borç vermek hatta verdiği borcundan vazgeçmek, dostlarını, dost bilip davet ederek gönüllerini almak, düşmanlarından da uzak durmaya çalışmak, hastalandıkları zaman tedavileri ile meşgul olmak, ilaç almak, bir bakıcı, bir hizmetçi tutmak yerine, bizzat kendisi hizmet etmeye çalışmalıdır.

Vefatlarından sonra yapılacak haklar: da defin işlerini halletmek, sünnet üzere yıkamak veya yıkatmak, kefenlemek. cenaze namazını biliyorsa kendisi kıldırmak, yoksa başkasına kıldırmak, onlara hep dua etmek, toprağa kendisi koymak, onlar adına sadaka vermek, hayır işlemek, Kuran okumak ve okutmak, borçlarını ödemek, vasiyetlerini dine uygun olduğu sürece yerine getirmek, zaman zaman kabirlerini ziyaret etmek, anne-babayı hayırla yad etmek, onlar için af dilemek, yakınlarına iyi davranmak, dostlarını ziyaret etmektir.

Aziz Kardeşlerim!

Gelin bizler de ellerimizi açıp şöyle dua edelim.

Allah’ım!

Bizim dünyaya gelmemize vesile olan bu iki kıymetli varlığa, anne ve babamıza hayır, güzellik, saadet, hoşnutluk, sıhhat ve afiyetler ihsan eyle. Vefat edenlere rahmetinle

muamele eyle. Bizleri anne babamıza hayırlı evlatlar eyle. Onlara yaşadıkları müddetçe hizmet etmeyi nasip eyle. Onların memnuniyetini bizlere nasip eyle. Onların bizden razı olmasının senin de rızanı sağlayacağını biliyoruz. Bizi onlardan, onları bizlerden razı kıl Allah'ım! Sen de bizden razı ol Allah'ım! Gençliklerinde de yaşlılıklarında da onlara her konuda destek olmayı, dualarını almayı müyesser kıl. Ayrı evlerde bulunduğumuzda, sık sık, sayısız/hesapsız ziyaretlerde bulunmayı, uzaklarda isek memnun edecek ölçüde ilgilenmeyi, arayıp hâl hatır sormayı, gönüllerini hoş etmeyi nasip eyle. Onları yalnızlığa terk etme, azarlama, öf deme, incitme, kalplerini kırma, itaatsizlik yapma gibi tüm kötü hareketlerden cümlemizi koru ya Rabbi! Onlar özellikle yaşlandıklarında, sıcak ilgi, kesintisiz alaka ve samimi yaklaşım göstererek cenneti kazanmayı bizlere nasip eyle Allah'ım! Anne-babamızı günlük dualarımıza katmayı, mağfiretleri için dua etmeyi, onlar adına hayır hasenat ve infak yapmayı, dostlarına hizmet etmeyi, akrabalarına hürmet etmeyi nasip eyle.Ömrümüzün bereketinin, işlerimizin rast gitmesinin, rızkımızın bol olmasının onların memnuniyetiyle de ilgili olduğunu bize unutturma Allah'ım! Hesabın görüleceği gün, beni, anne- babamı ve bütün müminleri mağfiret eyle. Âmin. Ve'l-hamdu lillahi Rabbi'l-alemin.